

Lunds universitet
Litteraturvetenskapliga institutionen
Handledare: Jimmy Vulovic
2011-05-31

Julia Standar
LIVK10

Auktoritet och genus i underlandet

En analys utifrån Robert Dahl och Max Weber

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	2
1.1 Syfte	2
1.2 Metod	2
2. Teori	3
2.1 Introduktion till Lewis Carroll och Alice i underlandet	3
2.2 Nonsens som genre.....	4
2.3 Tidigare forskning	5
2.4 Begreppet makt.....	6
2.4.1 Begreppet makt – en introduktion	6
2.4.2 Robert Dahls teorier	7
2.4.3 Max Webers teorier	8
3. Analys av Alice i underlandet	10
3.1 Traditionell och karismatisk auktoritet.....	10
3.2 Förhållandet mellan drottningen och kungens makt gentemot andra karaktärer.....	14
3.3 Var står Alice gentemot drottningen?.....	17
3.4 Makten över auktoriteten – Tiden som ett maktbegrepp.....	19
4. Avslut och diskussion.....	22
5. Källförteckning.....	25

1. Inledning

I *Alice's Adventures in Wonderland*¹ finns det många olika karaktärer som flickan Alice träffar på i sin drömvärld. Denna uppsats kommer att undersöka förhållandena mellan dessa karaktärer utifrån ett maktperspektiv. Främst kommer fokus att läggas på situationer där maktutövande framstår mellan olika aktörer och på vilket sätt de påverkar varandra.

Teoridelen kommer att innehålla en kort genomgång av Lewis Carroll, en introduktion till maktbegreppet, en genomgång av Robert Dahls teorier om makt och den auktoritära makten utifrån Max Webers definition. Efter detta följer analysen som först och främst kommer att diskutera de mest centrala auktoritära makter som återfinns i *Alice i underlandet* med fokus på drottningen och kungen. För det andra kommer maktrelationen mellan Alice och drottningen att studeras närmare och en slutsats kommer dras utifrån detta. Sist i analysen kommer begreppet tid att diskuteras utifrån ett maktperspektiv i romanen och visa på hur tiden kan fungera som en ”maktapparat” i både fiktion och verklighet. Detta kommer till sist att utmytna i en diskussion kring genus, makt och tid och vissa slutsatser kommer att dras utifrån den analys som utförts.

1.1 Syfte

Makt och maktutövning är något som finns överallt i samhället. Begreppet makt är mycket komplext och det finns inga enkla definitioner av ordet. I *Alice i underlandet* existerar ett flertal auktoritära karaktärer och makt framkommer på flera sätt i berättelsen. Syftet med denna uppsats är främst att ge en vidare inblick i romanen med fokus på maktutövande mellan karaktärer och undersöka på vilket sätt detta kan påverka läsningen av texten. Analysdelen kommer att utforska detta närmare för att ge en tydligare bild av hur makt framkommer i romanen och på vilket sätt man kan se maktförhållanden mellan olika aktörer i berättelsen. På så sätt kan man få en djupare bild av karaktärerna i *Alice i underlandet* och en bredare uppfattning om hur de påverkar varandra. Detta kommer sedan att kopplas samman med en genusanalys som fokuserar på kopplingen mellan makt och kön.

1.2 Metod

Metoden som kommer att användas i uppsatsen är en innehållsanalys av *Alice i underlandet* där olika maktstrukturer kommer att urskiljas mellan karaktärerna i romanen. Av dessa

¹ Lewis Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass*, New York 2003 (1865/1871), s. 13-144. Den svenska titeln *Alice i underlandet* kommer fortsättningsvis att användas men syftar på den engelska versionen.

kommer de som anses mest relevanta att väljas ut. Fokus kommer att ligga på olika auktoriteter och främst utgå från Max Webers definition av dessa och maktbegreppet utifrån Robert Dahls definition. Dessa teoretiker har främst valts ut eftersom Dahls och Webers definitioner utgår från maktanalys mellan olika aktörer och inriktar sig på hur makt fungerar mellan olika individer. Dessutom ligger teorierna nära en allmän uppfattning om vad makt kan innebära.

Anledningen till att det passar att göra en maktanalys av *Alice i underlandet* är främst att man tydligt kan se maktaspekter mellan karaktärerna. Mest påtaglig är drottningens auktoritära roll över många av de andra karaktärerna i berättelsen men flera andra maktaspekter kan också ses. U.C Knoepflmacher uttrycker att ”power-relations have displaced play-relations. And, for Carroll, power always involves the gender distinctions on which society insists”.² Både makt och kön är påtagliga i *Alice i underlandet* och därför kommer denna analys att utgå från makt för att sedan dra slutsatser utifrån ett genusperspektiv.

Genusteori har sitt ursprung ur den andra vågens feminism men är samtidigt inte feministisk då den behandlar genusperspektiv utifrån både mannen och kvinnan. Man kan titta närmare på hur könsroller framställs och hur dessa fungerar inom samhälle och kultur. Inom litteratur kan man undersöka hur dessa konstruktioner framkommer i litterära texter och till exempel undersöka om berättelserna bildar nya genuskonstruktioner eller om de bygger på förutfattade könsroller.³ Den kommande analysen kommer att utgå från maktperspektivet och sedan mynna ut i en slutsats utifrån genusperspektivet där kvinnans och mannens roll jämförs i *Alice i underlandet*.

2. Teori

2.1 Introduktion till Lewis Carroll och *Alice i underlandet*

Charles Lutwidge Dodgson (1832–1898), mer känd som Lewis Carroll i litteratursammanhang, var en matematiker och författare i Storbritannien.⁴ Mest känd är han för sina två böcker, *Alice's Adventures in Wonderland* och *Through the Looking-Glass and what Alice Found There*. Den första berättelsen kom till 1862 när Carroll var ute på en båtture

² U. C. Knoepflmacher, *Ventures into Childland Victorians, Fairy Tales, and Femininity*, Chicago 1998, s. 172.

³ Paul Tenngart, *Litteraturteori*, Malmö 2008, s. 113-130.

⁴ Härefter kommer namnet Lewis Carroll att användas då det är under denna pseudonym alla hans skönlitterära verk har publicerats.

tillsammans med sin gode väns tre döttrar. En av döttrarna, Alice Lidell, blev så fascinerad av historien att hon bad Charles att skriva ner den åt henne. Det gjorde han också så småningom och sedan gav han den färdiga boken till henne i födelsedagspresent. På grund av bra respons från närstående och Alices positiva betyg av boken bestämde han sig för att ge ut den och 1865 blev den publicerad för allmänheten.⁵ Hans inflytande efter detta har varit mycket stort inom litteratur och film och många författare efter honom har inspirerats av hans fantasirika och nonsensartade berättelser. Många filmatiseringar bygger direkt eller indirekt på hans historia om Alice och än idag görs nytolkningar av hennes sagolika äventyr.⁶

Alice i underlandet är berättelsen om en flicka som drömmer sig bort från verkligheten och hamnar i en helt annan värld. Där finns den vita kaninen som alltid är sen, den galne hattmakaren som alltid dricker te, drottningen som ropar ”off with his head!” så fort inget går som hon vill och många andra intressanta karaktärer. Lewis Carrolls berättelser är kategoriserade som nonsenslitteratur där mycket av handlingen saknar sunt förnuft och dialogerna ofta är rena ordlekar. Man bör tillägga att Carroll har skrivit en del andra litterära texter som även bör kategoriseras som nonsens men *Alice i underlandet* är den mest kända.

2.2 Nonsens som genre

Tyvärr finns det inga självklara definitioner av det litterära begreppet nonsens även om många försök har gjorts till att definiera ordet.⁷ Denna uppsats kommer inte i någon större grad utforska begreppet då det är mycket komplext och därför behöver betydligt mer utrymme för att man ska kunna få en rimlig inblick i ämnet. Wim Tigges beskriver i sitt förord att ” [t]o write about nonsense is like going to the sea in a sieve”⁸ och det stämmer ganska bra. Man drunknar i långa handböcker i ämnet som egentligen inte kommer fram till mer än att det litterära begreppet nonsens är omöjligt att definiera. Även om man försöker sila ut de viktigaste bitarna av vad nonsens skulle kunna vara slutar det ändå med att allt rinner ut i ett stort hav av information där inga självklara svar ges. Man kan i vilket fall konstatera att Lewis Carroll och *Alice i underlandet* är en självklar bit av det vi kallar nonsens. Det finns knappt en enda bok som behandlar ämnet, om ens någon, som inte nämner denna författare och bok.

Eftersom denna uppsats främst undersöker maktperspektiv mellan olika karaktärer i *Alice i underlandet* kommer frågan om vad nonsens egentligen innebär lämnas öppen. Om man vill

⁵ Lewis Carroll, *Lewis Carroll's Diaries- The Private Journals of Charles Lutwidge Dodgson*, red. Edward Wakeling, Volym 5 (1-9), Luton 1999, s. 92-97.

⁶ Om man söker på Imdb får man fram 24 träffar på filmatiseringar och teveserier: *Alice in Wonderland*, hämtat från: <http://www.imdb.com> [2011-04-13].

⁷ Wim Tigges, *An Anatomy of literary nonsense*, red. Wim Tigges, Amsterdam 1988, s. 1.

⁸ Ibid, s. 4.

läsa mer om nonsens, och få en egen uppfattning om vad begreppet kan innebära, kan man vända sig till många olika böcker på området.⁹

2.3 Tidigare forskning

Det finns mycket forskning som utgår från *Alice i underlandet* i sina teorier eller som gör en direkt litterär analys av verket. Eftersom Lewis Carroll var insatt i allt från matematik, språk och annan vetenskap är det inte konstigt att det finns ett brett spektrum av forskningsområden som har uppmärksammats i *Alice i underlandet*. Det finns också gott om matematiska gåtor och språkliga ordlekar i romanen som många forskare har undersökt på olika sätt. Romanen har använts i bland annat matematik, lingvistik, litteraturvetenskap men också i andra ämnen som boken är relevant för. Eftersom det är så pass många forskare och inom ett brett område av olika sorters forskning som använt sig av *Alice i underlandet* är det mycket svårt att ta fram de mest centrala namnen inom den tidigare forskningen.

Om man vill ha en kort introduktion till Lewis Carroll, *Alice i underlandet* och olika personers analys av denna, bör man i första hand vända sig till de många förord som har skrivits till boken. I utgåvan som har använts i denna uppsats har Tan Lin, som är en författare och kritiker som har givit ut två böcker om poesi, skrivit ett kortfattat men relativt allomfattande förord till berättelsen. Där går han igenom exempel på olika infallsvinklar man kan ha på en text som denna.¹⁰ Martin Gardner är annars ett namn som nämns ganska ofta när man läser om *Alice i underlandet*. Han har gett ut berättelsen om *Alice i underlandet* med noteringar som ger tänkbara förklaringar till varför Carroll har valt att skriva vissa saker på ett visst sätt. Han förklarar till exempel vissa uttryck som var speciella för den viktorianska eran och nämner omständigheter i Carrolls liv som kan ha bidragit till delar av berättelsen. Det finns mycket intressant information att hämta från denna bok om man är intresserad av omständigheter runt omkring berättelsen i Carrolls liv samtidigt som man får en djupare förståelse för själva berättelsen.¹¹ Utöver dessa så kommer mer av den tidigare forskningen att interageras i den kommande analysen och relateras till det som sägs där. Ett problem man kan se i de analyser som talar om makt och auktoritet i olika sammanhang är att de som använder dessa termer aldrig, eller sällan, definierar vad de menar med dessa ord. Som vi kommer att se i denna uppsats kan både makt och auktoritet tolkas på flera olika sätt och de hade vunnit på

⁹ Se tex. Elizabeth Sewel, *The Field of Nonsense*, London 1952, s. 1-198, *An Anatomy of literary nonsense*, red. Wim Tigges, Amsterdam 1988, s. 1-293 eller Jean-Jacques Lecercle, *Philosophy of Nonsense The Intuitions of Victorian Nonsense Literature*, London 1994, s. 1-245.

¹⁰ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass*, s. xi-xxxiii.

¹¹ Martin Gardner, *The annotated Alice The Definitive Edition*, New York 2000 (1990, 1988, 1960), s. xi-312.

att använda termerna med lite mer försiktighet. Trots detta har flera av de texter som kommer att användas i analysen vettiga resonemang kring makt och auktoritet som de stödjer både från annan forskning och från berättelsen i sig. Deras texter utgår inte från samma perspektiv som här men de nämner alla makt eller genus på olika sätt.

2.4 Begreppet makt

Det finns ingen enkel förklaring till vad begreppet makt innebär. Det kan ha många olika betydelser beroende på vem som använder det och i vilket sammanhang man talar om det. Här kommer främst aspekter som anses viktiga för den kommande analysen av *Alice i underlandet* att tas upp och man bör ha i åtanke att begreppet makt är mycket mer komplext och problematiskt än vad det här kan verka. Till en början lämnas *Alice i underlandet* lite åt sidan för att ge en grundläggande bild av vad begreppet makt kan innebära men efter denna del kommer berättelsen att åter vara i fokus.

2.4.1 Begreppet makt – en introduktion

Sociologen Mats Börjesson visar på ett pedagogiskt sätt hur viktig denna diskussion är och förklarar en del centrala aspekter gällande makt. Det finns många olika makttekniker och dessa kan vara både medvetna och omedvetna. Våld, hot och tvång är klara exempel på metoder som kan användas för att få makt över en annan människa. Hot är också nära sammankopplat med våld då ett hot ofta handlar om att skrämna någon genom hotelser om våldshandlingar. Det finns även mindre tydliga makttekniker. Till exempel kan belöning räknas som detta då man kan få en människa att göra något han/hon egentligen inte vill mot betalning eller annan kompensation. Kontroll kan också ses som en form av makt.¹²

Fredrik Engelstad, som var en norsk sociolog, har också skrivit en bok om begreppet makt. Där ger han som exempel på makt bland annat ”härskartekniker, våldsanvändning, hierarkier, sätt att tala” och andra mer samhällsinriktade exempel som ”lagstiftning, budgetprocesser, byråkrati” etc.¹³ Alla dessa är dock endast ett fåtal exempel av vad makt kan innebära i jämförelse med hur många förklaringar man skulle kunna tänka sig. I ett försök att göra ett komplext begrepp greppbart har Börjesson ställt upp fyra övergripande definitioner av makt och hänvisar samtidigt till Max Weber¹⁴ och John French och Bertram Raven^{15, 16}. Han gör en sammanfattning av makt på detta sätt:

¹² Mats Börjesson & Alf Rehn, *Makt*, Vällingby 2009, s. 10-17.

¹³ Fredrik Engelstad, *Vad är makt?*, Översättning av Margareta Brogren, Stockholm 2006, s. 23 ff.

¹⁴ Max Weber, ”The three types of legitimate rule”, *Berkeley Publications in Society and Institutions*, 4(1), s. 1-11.

1. Förmågan att utöva påtryckning, via våld eller tvång.
2. Tillskriven eller tilldelad (legitim) makt.
3. Kontroll över begränsade resurser, som möjliggör belöning eller bestraffning.
4. Förmågan att övertala eller övertyga.¹⁷

Viktigt att tänka på är att makt inte är något man i första hand har. Som exemplen ovan visar består makt snarare av olika sorters utövanden. Makt är alltså i synnerhet något man gör.¹⁸ En ännu viktigare aspekt är att man inte kan studera makt isolerat till enskilda individer utan att maktutövande kräver flera aktörer som interagerar med varandra.¹⁹ Detta är den mest grundläggande synen på makt och något som många teoretiker håller med om (även om de uttrycker det på olika sätt med fokus på olika definitioner).²⁰ På grund av detta kommer analysen av *Alice i underlandet* att fokusera på handlingar mellan olika karaktärer som gör att man kan utläsa vilka maktpositioner det finns mellan de olika aktörerna. Före själva analysen krävs dock en kort genomgång av teoretiker som har funderat över begreppet makt genom tiderna. Denna del kommer främst att fokusera på de aspekter som anses viktiga för den kommande analysen.

Några av de mest kända namnen på teoretiker som inriktat sig på makt och maktförhållanden är Max Weber, Robert Dahl, Steven Lukes och Michel Foucault. Utöver dessa finns det flera andra som betytt mycket för maktbegreppet.²¹ I första hand kommer dock de två förstnämnda att behandlas i denna uppsats och de viktigaste delarna av deras teorier kommer att tas upp. Analysdelen kommer att utgå från Robert Dahls definition av makt och Max Webers definition av olika auktoriteter. Dessa har, som tidigare nämnts, valts för att de ligger nära det man kan anta är den allmänna uppfattningen om vad makt innebär och att de främst fokuserar på makt mellan individer.

2.4.2 Robert Dahls teorier

Statsvetaren Robert Dahl (f. 1915) har varit viktig för den moderna statsvetenskapen. Hans forskning har i synnerhet varit inriktad på demokratins teori och tillämpning. När det gäller makt har han en liberal syn som innebär att alla individer har friheten att handla som de vill.

¹⁵ John French & Bertram Raven (1959), "The bases of social power", I D Cartwright (red.), *Studies in social power*. Ann Arbor, MI: Institution for Social Research.

¹⁶ Börjesson & Rehn, s. 34.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid, s. 18.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Engelstad, s. 23f.

²¹ Börjesson & Rehn, s. 32-69.

Då denna frihet hindras på grund av en annan aktörs handlingar uppstår ett maktförhållande.²² Hans definition av maktinflytande består av två aktörer där ”A påverkar B i den utsträckning han får B att göra något som B annars inte skulle göra”.²³ Det är just denna relation mellan olika aktörer som är viktig för Dahls syn på makt. Det är också denna definition som främst kommer att användas i analysen av *Alice i underlandet*.

För att ytterligare förstå vad makt innebär använder sig Dahl av begreppet inflytande. Han menar att det finns två olika sorters inflytande. Dessa är *tvångsinflytande*, som baseras på hot om straff eller stora förluster, och *säkert inflytande*, där sannolikheten att inflytandet ska accepteras är så stor att det också gör det. Dahl fokuserar mycket på det *relativa* inflytandet mellan olika aktörer. Han anser att det är viktigt att jämföra hur mycket inflytande individerna eller grupperna har relativt varandra. Det räcker inte att veta att A har inflytande över B utan man vill jämföra mängden av inflytande som varje aktör har. Enligt Dahl finns det olika sätt att göra detta på. Ett sätt är att jämföra hur mycket B:s beteende har förändrats gentemot hur denne aktör annars hade agerat. Ju mer inflytande A har över B desto större förändring sker i B:s beteenden. Ett annat sätt är att undersöka antalet personer som låter sig påverkas av de olika aktörerna och på så sätt iaktta vilka som har inflytande över flest individer.²⁴

2.4.3 Max Webers teorier

Max Weber (1864–1920) var en sociolog, filosof och nationalekonom. Han har bidragit med flera begrepp som har använts inom samhällsvetenskaperna och utvecklat teorier om bland annat *karisma* och *makt*.²⁵ När det gäller maktteori fokuserade han mycket på auktoritära makter och visade på tre olika auktoritetstyper. Dessa kallade han för *legal auktoritet*, *traditionell auktoritet* och *karismatisk auktoritet*. Webers definition av begreppet auktoritet var ”sannolikheten för att en order med ett bestämt innehåll åtlyds av vissa människor” medan makt för honom var ett mindre exakt begrepp som innebar ”sannolikheten för att få igenom sin egen vilja i en social relation trots motstånd, oavsett varpå denna sannolikhet beror”.²⁶ Analysen av *Alice i underlandet* kommer att inrikta sig på två av dessa auktoriteter och därför krävs först en kort sammanfattning av dem.

Den *legala auktoriteten* inriktar sig på de systematiska maktstrukturerna i samhället som inte baseras på rena individer. Det vill säga att den bygger på legalt instiftade ordningar och

²² Ibid, s. 51ff.

²³ Robert A Dahl, *Modern politisk analys*, översättning av Claes Gylling, andra upplagan, Stockholm 1968 (1963), s. 64.

²⁴ Robert Dahl, ”Modern politisk analys”, i *Texter i samtida politisk teori*, red Maria Carbin m.fl, Malmö 2004, s. 18-29.

²⁵ Max Weber, I *Nationalencyklopedin*, Hämtat från <http://www.ne.se> [2011-05-21].

²⁶ Max Weber, *Ekonomi och samhälle Förståendesociologins grunder 1(1/3)*, Argos 1983, s. 27f.

personers rätt att utföra direktiv på grund av lagar och föreskrifter och är en formell typ av auktoritet.²⁷ Denna sorts auktoritet kommer inte att behandlas då lagar och föreskrifter i *Alice i underlandet* inte finns centralt närvarande och eftersom analysen kommer att fokusera på maktstrukturer mellan individer. Eftersom den *legala auktoriteten* inte baseras direkt på individer utan snarare utgår från ett större samhällsligt perspektiv skulle det vara svårt att motivera nyttjandet av teorin i denna analys

Traditionell auktoritet bygger på vördnad och tradition. Till exempel ingår ärvda positioner så som monarkiska ledarskap i denna kategori. Tillsammans med den ärvda positionen kan arv av till exempel karisma även ingå här. Denna kategori bör användas då auktoriteten ”kräver och får sin legitimitet på grund av att gamla normer och maktförhållanden anses som okränkbara”.²⁸ Man lyssnar på och lyder alltså den auktoritära personen eftersom tradition och förnuft säger att man ska göra så. Detta bygger på en traditionell status hos ledaren som kan gå tillbaka långt i tiden. Det är då traditionen i sig som bestämmer innehållet av befallningarna och ledarens status kan lätt hotas om denne tar sig för stora friheter utöver vad folk är vana vid.²⁹

Den *Karismatiska auktoriteten* bygger mer på personlighet än regler och tradition. Begreppet *karisma* benämner Weber som ”en exceptionell kvalitet hos en person för vars skull personen anses utrustad med övernaturliga, övermänskliga eller åtminstone speciellt ovanliga krafter eller egenskaper”.³⁰ Personen betraktas härmed som en högre uppsatt människa och kan till och med gudomlighetsförklaras och blir i och med detta utsedd till ledare. Under enkla förhållanden kan till exempel magi hos individer med visdom vara ett exempel på denna auktoritet. Det viktigaste för att detta ledarskap ska fungera är hur denna individ betraktas av sina anhängare eller undersåtar.³¹

Dessa är de tre kategorier som Weber väljer att dela in olika auktoriteter i. Viktigt att tänka på är att det inte är så enkelt att man bara kan sätta in en auktoritär person i ett av dessa fack. Man kan mycket väl ha en blandning av de olika typerna och den historiska verkligheten är aldrig lika enkel som i teorin.³² Däremot kan man ändå studera makt utifrån detta perspektiv och undersöka hur dessa auktoritära begrepp framkommer i fiktionen. Detta kommer att undersökas i *Alice i underlandet* och förhoppningen är att det ska bidra till att ge en bredare bild av karaktärerna i romanen och hur de interagerar med varandra. Det kommer också att

²⁷ Ibid, s. 147-151.

²⁸ Ibid, 154.

²⁹ Ibid, s. 154ff.

³⁰ Ibid, s. 166.

³¹ Ibid, s. 166-173.

³² Ibid, s. 147.

bidra till att man sedan kan undersöka den makt som framkommer i berättelsen utifrån ett genusperspektiv och därifrån kan vissa slutsatser dras.

3. Analys av Alice i underlandet

Man kan se tecken på många olika maktstrukturer och maktutövande i *Alice i underlandet*. Det första man kommer att tänka på är kanske drottningens auktoritära maktförhållande gentemot de andra karaktärerna i romanen. Denna del av analysen kommer att utgå från Max Webers tre olika makttyper och undersöka på vilket sätt dessa framkommer i romanen. Den så kallade *legala auktoriteten* är svår att diskutera då de lagar och regler som gäller för verklighetens viktorianska samhälle inte nödvändigtvis gäller i Alices underland. *Legal auktoriteter* utgår inte heller direkt från individer utan främst från ett samhällsperspektiv där många olika delar måste tas in i analysen. Då denna analys främst kommer att fokusera på karaktärerna i *Alice i underlandet* och inte det ”samhälle” som karaktärerna lever i kommer den *legala auktoriteten* att bortses från och analysen kommer att utgå från definitionerna av *traditionell auktoritet* och *karismatisk auktoritet*.

3.1 Traditionell och karismatisk auktoritet

Indikationer på drottningens makt framkommer flera gånger i *Alice i underlandet*. Hon använder sig främst av rena hot då hon flera gånger under romanens gång skriker: ”off with his head!”³³. Hon beter sig i dessa fall som en trotsig femåring som börjar skrika när saker inte går som hon vill. Trots, eller på grund av, detta barnsliga beteende lyder de flesta karaktärerna hennes order. Som tidigare visat kallar Dahl detta för *Tvångsinflytande* och är ett uppmärksammat sätt att härska på.³⁴ Första gången man får en antydning om detta sätt att styra och drottningens auktoritära position är när hattmakaren berättar om en konsert som drottningen tidigare haft. Han berättar: ”We quarreled last March—just before *he* went mad, you know—” (pointing with his teaspoon at the March Hare,) ”— it was at the great concert given by the Queen of Hearts, and I had to sing ‘*Twinkle, twinkle little bat! How I wonder what you’re at!*’ ”³⁵ Hattmakaren använder orden ”I had to sing” som visar på en ovilja från hans sida. Någon måste ha fått honom att göra det och eftersom det var drottningens konsert kan man räkna med att det var hon. Det var också hon som fick honom att sluta sjunga med

³³ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass* tex s. 82, 93, 106.

³⁴ Robert A. Dahl, *Modern politisk analys*, översättning av Gunnar Sjöblom, andra upplagan Malmö 1969 (1963), s. 79.

³⁵ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass* s. 82.

hjälp av hot. ”Well, I’d hardly finished the first verse,” said the Hatter, ”when the Queen bawled out ‘He’s murdering the time! Off with his head!’ ”³⁶

Ett annat tillfälle då man kan se drottningens makt är när Alice möter tre spelkort med siffrorna två, fem och sju. De är trädgårdsmän som står och målar de vita rosorna röda i ett av trädgårdens träd för rädsla av att drottningen ska upptäcka att de har planterat fel färg på rosorna.³⁷ ”Would you tell me, please,” said Alice, a little timidly, ”why you are painting those roses?” Five and Seven said nothing, but looked at two. Two began, in a low voice, “Why, the fact is, you see, Miss, this here ought to have been a *red* rose-tree, and we put a white one in by mistake; and, if the Queen was to find it out, we should all have our heads cut off, you know.”³⁸ Att korten har låga siffror visar även på en sorts maktstruktur då drottningen i en kortlek, som hon i själva verket är, vanligtvis är värd mer än de lägre korten. Carole Rother håller med om detta då hon skriver att: ”[t]he pack of cards [...] reflect social power and the social order”.³⁹ När trädgårdsmännen sedan ser att drottningen är på väg mot dem slänger de sig ner på marken. De utbryter: ”The Queen! The Queen!”, and the three gardeners instantly threw themselves flat upon their faces. There was a sound of many footsteps, and Alice looked round, eager to see the Queen.⁴⁰ Även om detta inte är en order utför de en handling som de inte hade gjort utan drottningens närvaro. Detta är alltså ett klart exempel på Robert Dahls definition av makt att ”A påverkar B i den utsträckning att han får B att göra något som B inte annars hade gjort”.⁴¹ Även om denna definition av begreppet makt är relativt enkel ger det ändå en rättvis bild av att en maktstruktur förekommer här. Denna makt är vid detta tillfälle inte ett medvetet val från drottningens sida då hon inte har kommit fram till dem än och påverkar endast indirekt de andra karaktärerna. Den rädsla för drottningen som uppvisas ligger i en traditionell status som upprätthålls på grund av den *traditionella auktoriteten* och att detta ifrågasätts inte heller eftersom det bygger på invanda beteenden. Detta är svårt att direkt bevisa i texten och bygger en del på antaganden men kan ses som en rimlig observation och jämförelse med hur auktoritära maktstrukturer kan se ut. Det måste finnas någon anledning till att karaktärerna låter sig påverkas av drottningen utan att sätta sig emot hur de blir behandlade eller utför någon slags revolt. Björn Sundmark beskriver, i sin doktorsavhandling i engelska, drottningen som ”the voice of tradition” vilket

³⁶ Ibid, s. 83.

³⁷ Ibid, s. 91.

³⁸ Ibid.

³⁹ Carole Rother, ”Coping with Fears of Personal Destruction”, *Pacific Coast Philology*, 1984:19 (No 1/2), s. 89-94.

⁴⁰ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass* s. 91 f.

⁴¹ Robert A Dahl, s. 64.

kan styrka detta påstående.⁴²

Förutom *traditionella auktoriteter* finns även exempel på *karismatisk auktoritet* i *Alice i underlandet*. Som tidigare nämnts är Webers definition av en *karismatisk* karaktär övermänniska kvaliteter och ovanliga krafter eller egenskaper.⁴³ Ett exempel på en sådan karaktär är Cheshire-katten som fungerar som en slags ledare, eller vägvisare, då Alice träffar den för första gången och den har också tydliga magiska krafter. Knoepflmacher håller med om detta och beskriver också katten som någon som tar på sig en ledarskapsroll för Alice.⁴⁴ Den har en förmåga att försvinna och komma tillbaka när som helst och vid flera tillfällen i romanen försvinner delar av kattens kropp långsamt tills endast huvudet syns. Hela kroppen försvinner sedan spårlost för att sedan komma tillbaka igen på samma plats. När Alice träffar på katten för andra gången beskriver hon det så här: ”The Cat only grinned when it saw Alice. It looked good-natured, she thought: still it had *very* long claws and a great many teeth, so she felt that it ought to be treated with respect.”⁴⁵ Alice uttrycker det som att katten ser vänlig ut (“good-natured”) men samtidigt att den är respektingivande på grund av sina långa klor och många tänder. På samma gång som en viss *karismatisk auktoritet* uttrycks här finns också en form av rädsla för vad som skulle kunna hända om Alice inte lyssnar på katten eller följer dennes råd. Man kan konstatera att utseendet gör att Alice får respekt för katten och i sin tur lyssnar på den. Hon ser samtidigt katten som en snäll karaktär som hon kan lita på. Den svarar också på hennes frågor om vilka som bor i närheten och förklarar att alla i underlandet är galna (*mad*). Hon säger inte emot kattens visdomsord när hon inte håller med om dem och hon litar på det som sägs. Den magiska förmåga som katten har blandat med visdom och det faktum att Alice lyssnar till råden som ges visar på att detta är en *karismatisk auktoritet*. Å andra sidan har inte katten den direkta rollen att den får Alice att göra något som hon inte annars hade gjort. Det finns i vilket fall inga tydliga tecken på detta och det gör att maktbegreppet sett från Dahls definition blir svårt att använda här.

Däremot är det här ett tecken på hur mycket makt kunskap kan innebära. Eftersom Alice litar på kattens ord kan den i teorin säga vad som helst och få Alice att tro på det. Katten har då makt gällande vilken uppfattning Alice får av drömvärlden och kan påverka hennes kunskap om omvärlden i den riktning som den vill. Till exempel Knoepflmacher håller med om detta och tillägger att katten är den enda karaktären som Alice kallar för en vän i hela

⁴² Björn Sundmark, *Alice in the Oral-literary Continuum*, Lund 1999 Diss: Lunds Universitet, s. 51.

⁴³ Weber, *Ekonomi och samhälle*, s. 166.

⁴⁴ Knoepflmacher, s. 175.

⁴⁵ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass* s. 73.

berättelsen.⁴⁶ Detta framkommer vid ett senare tillfälle då Alice introducerar katten för kungen genom att säga: "It's a friend of mine—a Cheshire-Cat."⁴⁷ Knoepflmacher visar på kattens mer lekfulla sida gentemot många av de andra karaktärerna och påtalar att den kan störa de karaktärer som har en starkare status och makt i underlandet. Detta på grund av att katten inte blir påverkad av drottningens maktutövning eftersom den inte kan bli halshuggen.⁴⁸ Det är nämligen så att drottningen vid ett senare tillfälle, som vi kommer att återkomma till i analysen, vill hugga huvudet av katten. Eftersom katten kan försvinna och komma tillbaka när den vill anser avrättaren att det omöjligt går att hugga huvudet på den.⁴⁹ I och med detta påverkar drottningens hot om avrättning inte katten eftersom den inte har något att vara rädd för. Carole Rother beskriver på ett liknande sätt katten som en rådgivare till Alice och tillägger att den inte följer några andra regler än sina egna.⁵⁰

Ett annat exempel på en *karismatisk auktoritet* återfinns när Alice träffar en fjärilslarv som sitter på en svamp och röker en pipa. För det första kallar hon den för *Sir* som visar på en auktoritär skillnad mellan de båda karaktärerna. För det andra lyckas fjärilslarven att göra Alice irriterad så att hon vill gå därifrån. När hon är på väg bort ropar den "Come back! [...] "I've something important to say!"⁵¹. När hon hör detta vänder hon tillbaka för att lyssna på vad den har att säga trots att allt den hittills sagt bara varit nonsens. Hon ställer sig till och med och väntar i flera minuter på att höra vad den har att säga.⁵² Fjärilslarven får henne att göra något som hon inte hade tänkt eftersom hon redan var på väg därifrån. Exakt varför Alice stannar kvar för att höra på råden är svårt att förstå eftersom ingenting tyder på att fjärilslarven har något vettigt att säga. Det är då en *karismatisk auktoritet* som uppvisas och som leder till att hon ändå väljer att lyssna på den. I slutet av deras konversation hjälper den henne också med hennes problem som består av att hon växer och krymper och aldrig är rätt storlek. Här fungerar alltså fjärilslarven, på ett liknande sätt som katten, som en vägvisare och guide. Fjärilslarven kommer aldrig i kontakt med någon annan karaktär än Alice och är därför aldrig märkbart påverkad av de auktoritära makter som till exempel drottningen tillhör. Den är inte på samma sätt som katten helt oberörd av de hot om halshuggningar som drottningen yttrar eftersom han faktiskt kan halshuggas med däremot finns det ingenting i berättelsen som tyder på att de någonsin träffar varandra. Fjärilslarven kan därför liknas vid katten när det

⁴⁶ Knoepflmacher, s. 177.

⁴⁷ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass* s. 97.

⁴⁸ Knoepflmacher, s. 177.

⁴⁹ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass* s. 97 ff.

⁵⁰ Rother, s. 93.

⁵¹ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass* s. 56.

⁵² *Ibid*, s. 55-61.

gäller att de inte följer några andra regler än sina egna.

Ur ett genusperspektiv är dessa två karaktärer mycket intressanta då de är de enda karaktärerna som aldrig får ett givet kön i berättelsen. Ingen av dem beskrivs som ”han” eller ”hon” utan Carroll använder hela tiden ordet ”it”. Alice kallar i och för sig fjärilslarven för ”Sir” men detta medför inte att det verkligen är en man. Alice kan omöjligt veta vilket kön denna karaktär har och berättarrösten förtäljer ingenting om detta. Att det är just dessa två som är de tydligaste *karismatiska* karaktärerna samtidigt som de är de enda som är könslösa är en intressant iakttagelse. Vid ett enda tillfälle tilldelas katten ett kön men det är då från drottningen som ropar ”Off with his head!”.⁵³ Från detta kan man dra slutsatsen att drottningen antingen förutsätter att katten är en ”han” eller att hon inte bryr sig om vilket kön den är. För att stärka det första påståendet kan man konstatera att drottningen ropar ”Off with her head!”⁵⁴ när hon vid ett tillfälle vänder sig till Alice vilket visar på att drottningen ändå har en förmåga att skilja på kön. Katten och fjärilslarven är främst de karaktärer som hjälper Alice i underlandet på olika sätt och att just dessa är könslösa kan säga en del om könsrollerna i berättelsen. Till exempel Sundmark missar detta helt och beskriver både katten och fjärilslarven som ”han”.⁵⁵ Däremot är det något som Knoepflmacher tar upp. Han beskriver inte dessa karaktärer som lika tydligt könslösa som här men benämner katten som ”it” och skriver att ”this ”it” enjoys the mythical status of an immortal”.⁵⁶ Han tillägger också att: ”[t]he Cat offers Alice the opportunity to recognize the limits of a gendered world of power”.⁵⁷ Det är en rimlig iakttagelse som också passar på fjärilslarven. Dessa karaktärer är opåverkade av andras makter i berättelsen och kan därför utläsas som neutrala när det kommer till både makt och kön. De har visat sig ha en viss makt över Alice men de låter sig inte själva påverkas av andra karaktärers makt.

3.2 Förhållandet mellan drottningen och kungens makt gentemot andra karaktärer

Om man jämför drottningens och kungens makt i *Alice i underlandet* är det inte helt självklart vem av dem som är den starkast styrande kraften. För det första är det aldrig helt okomplicerat att jämföra styrkan på olika makter med varandra eftersom att det är svårt att definiera vem som har mest makt i vilket sammanhang man än talar om. Dahl menar ju att

⁵³ Ibid, s. 98.

⁵⁴ Ibid, s. 93.

⁵⁵ Sundmark, s. 92.

⁵⁶ Knoepflmacher, s. 176.

⁵⁷ Ibid, s. 177.

man kan avgöra vem som besitter mest makt av två olika aktörer genom att jämföra deras olika förmåga att påverka andra individer.⁵⁸ Att det på ett grundläggande plan går att göra detta råder ingen tvekan om men det finns också många svårigheter med att göra en sådan undersökning. Till exempel är makt ett sådant komplext begrepp att det är omöjligt att ge en helt genuin definition av ordets innebörd. Om man tittar närmare på två karaktärer kan den ena av dem mycket väl ha mer makt vid ett tillfälle medan den andra karaktären har mer makt vid ett annat tillfälle. Det är därför inte helt enkelt att utföra en analys där man jämför karaktärers makt med varandra. Däremot fungerar det bra så länge man håller sig till Dahls definition av makt och väljer att fokusera på makt mellan olika individer och inte blandar in andra sociala system som indirekt kan påverka maktstrukturerna på ett mer omedvetet plan. Därför ska vi här göra ett försök att undersöka skillnaderna mellan drottningen och kungen för att se om man kan komma fram till vem av de två som har mest makt över andra karaktärer i romanen. Man kan sedan se på dessa utifrån ett genusperspektiv och dra vissa slutsatser.

Drottningen är i synnerhet en mycket respektingivande karaktär som genom hot får andra karaktärer att göra som hon vill. Kungen har inte en lika stor roll i *Alice i underlandet* och uppvisar inte samma starka karaktär som drottningen. Det är främst drottningens skrik av ”off with his head!” man kommer ihåg efter bokens slut. Kungen är inte alls lika central. Däremot kan kungen sägas fungera som en motkraft mot drottningens hotfulla regerande. Han benådar till exempel alla karaktärer som drottningen har beordrat ska halshuggas⁵⁹ och han försvarar Alice vid ett tillfälle genom att säga ”[c]onsider, my dear: she is only a child!”⁶⁰. Däremot är fallet inte alltid så. Vid ett tillfälle förklarar kungen för drottningen att han skulle vilja bli av med ”Cheshire-katten” som varit ohövlig mot honom genom att inte vilja kyssa hans hand. ”[H]owever, it may kiss my hand, if it likes”. ”I’d rather not,” the Cat remarked.” [...] ”Well, it must be removed,” said the King very decidedly; and he called to the Queen, who was passing at the moment, ”My dear! I wish you would have this cat removed!”⁶¹ För det första är själva handlingen att kyssa folks händer en sorts underordande handling. Att kungen förväntar sig att andra individer ska kyssa hans hand innebär att han ser sig som högre stående än dessa karaktärer. När katten då inte vill göra detta vill kungen bestraffa honom. Han kallar därför på drottningen som endast kan lösa konflikter på ett enda sätt och hon ropar naturligtvis ”off with his head!”⁶². Kungen går sedan och hämtar avrättaren. Intressant är att kungen vid detta

⁵⁸ Robert Dahl, ”Modern politisk analys”, s. 18-29.

⁵⁹ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass* s. 107.

⁶⁰ Ibid, s. 93.

⁶¹ Ibid, s. 97.

⁶² Ibid, s. 98.

tillfälle, då han tycker att han själv har blivit kränkt, tycker att det är legitimt att avrätta katten medan han benådar de karaktärer som drottningen anser ska halshuggas. En slutsats man kan dra av detta är att drottningen är den karaktär som de andra karaktärerna i boken har mest respekt för och känner sig hotade av. Intressant är också att kungen ropar på drottningen för att säga till henne att han vill att hon ska ta beslutet att avrätta katten. Här är ett tydligt exempel på att det är drottningen som har det slutgiltiga ordet och att det är hon som måste besluta att avrättaren ska hämtas. Som tidigare har visats är dock katten helt opåverkad av dessa hot då den kan försvinna och komma tillbaka när den vill. Avrättaren påpekar att man inte kan avrätta en katt som endast har ett huvud synligt och någon avrättning sker aldrig.⁶³ James Kincaid uttrycker drottningens roll på ett bra sätt: "the Queen of Hearts is a frightening symbol of unregulated hostility, it is a hostility that leads nowhere; no one is really beheaded, since no logical consequences hold"⁶⁴.

Drottningens roll kan också ses i kapitel elva och tolv där en rättegång utförs angående vem som har stulit kungens bakelser ("tarts").⁶⁵ Kungen är den som i synnerhet leder utfrågningarna och säger åt de andra i salen vad som får göras och inte får göras. Vid ett tillfälle säger han åt drottningen att fortsätta utfrågningen då han har huvudvärk. "Really, my dear, *you* must cross-examine the next witness. It quite makes my forehead ache!"⁶⁶ Fortsättningsvis är det ändå kungen som sköter utfrågningen och detta visar på att drottningen har ett högre inflytande än kungen eftersom kungen inte kan få drottningen att göra som han vill. Därmed är det inte helt självklart vem som egentligen har högst makt av dem båda men man kan konstatera att kungen har en något underliggande roll gentemot drottningen. Denna slutsats dras främst eftersom kungen vid de tillfällen som här tagits upp först överväger med drottningen innan några beslut tas. Han ber henne ta beslutet att avrätta katten ("I wish you would"⁶⁷) och hans önskan om att slippa förhöra vittnena i rättegången går inte igenom även fast han säger åt henne att hon måste ("you must cross-examine"⁶⁸).

Slutsatsen man kan dra av detta är att det är drottningen, en kvinnlig karaktär, som är den mest respektingivande i berättelsen. Det är hon som får andra karaktärer att göra något de inte annars hade gjort i störst utsträckning samtidigt som hon är tydligt auktoritär. Intressant är dock att de hot om avrättning som hon uttrycker inte leder någon vart då alla karaktärer benådas av kungen. Detta visar ännu tydligare att drottningen verkligen är en *traditionell*

⁶³ Ibid.

⁶⁴ James R. Kincaid, "Alice's Invasion of Wonderland", *PMLA*, 1973:88 (No.1), s. 92-93.

⁶⁵ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass* s. 125-132.

⁶⁶ Ibid, s. 132.

⁶⁷ Ibid, s. 97.

⁶⁸ Ibid, s. 132.

auktoriteten då det i nuläget inte finns något som de andra karaktärerna har att oroa sig för. De kommer helt enkelt aldrig att bli avrättade men ändå leder drottningens hot till att vissa karaktärer gör saker de annars inte hade gjort på grund av deras tydliga rädsla för henne.

3.3 Var står Alice gentemot drottningen?

Eftersom drottningen är den starkaste auktoritära makten i romanen är det intressant att också studera Alices maktförhållande gentemot drottningen för att se hur maktpositionen emellan dem ser ut. Här kommer att ges en större inblick i Alices roll i berättelsen och en slutsats kommer att dras utifrån ett genusperspektiv.

Hur maktperspektivet ser ut mellan drottningen och Alice kan man till exempel se när Alice inte svarat på en fråga från drottningen på ett tillfredställande sätt och drottningen ropar ”off with her head!”⁶⁹. På detta svarar Alice endast ”nonsense”⁷⁰ och drottningen blir tyst och återgår till de tre trädgårdsmännen. Vid ett senare tillfälle tas också alla som drottningen beordrat att halshugga tillfånga medan Alice inte blir gripen.⁷¹ Detta visar att drottningens auktoritära makt inte fungerar på Alice. Sundmark visar också på detta då han påtalar att ”Alice proves that the Queen’s authority is invalid” eftersom drottningens order om halshuggning aldrig leder till att någon avrättas.⁷²

Att Alice inte påverkas av drottningens makt på samma sätt som många andra karaktärer i romanen kan knytas samman med Max Webers påstående att ”den som rättar sig efter auktoriteten gör detta /.../ endast i sin egenskap av medlem av organisationen”.⁷³ Om vi väljer att se på underlandet som ett slags ”slutet samhälle” där Alice fungerar som en gäst kan detta ge en rimlig förklaring till varför hon ibland är opåverkad av de auktoritära krafterna i romanen. Detta sätt att se på undervärlden är förstås något problematiskt då detta ”samhälle” egentligen inte existerar och i själva verket är Alices egen drömvärld. Det är viktigt att ha detta i åtanke när man gör en analys av *Alice i underlandet*. Eftersom allt sker inom väggarna för Alices fantasi är det egentligen hon som i första hand har all makt över alla karaktärer. Eftersom att underlandet är en drömvärld blir denna makt undermedveten och kan inte styras på samma sätt som andra makter. Detta kan ses som en möjlig förklaring till att hon inte alltid lyder drottningen. Nina Auerbach beskriver det genom att säga att ”the dainty child [Alice] carries the threatening kingdom of Wonderland within her”.⁷⁴ Denna värld är hennes egen

⁶⁹ Ibid, s. 93.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid, s. 106.

⁷² Sundmark, s. 56.

⁷³ Weber, *Ekonomi och samhälle*, s. 148.

⁷⁴ Nina Auerbach, “Alice in Wonderland: A Curious Child”, *Victorian Studies*, 1973:17 (No. 1), s. 32.

värld och hennes undermedvetna tankar styr allt som sker och därför bestämmer hon också indirekt maktstrukturerna och vilka makter hon följer. Alice diskuterar senare med sig själv om hon borde lägga sig ned precis som trädgårdsmännen hade gjort när drottningen är på väg dit. Hon kommer fram till att hon aldrig har hört talas om sådana regler.⁷⁵ Detta visar på svårigheten mellan olika samhällens regler då det är svårt att veta vad som anses vara rätt eller fel i en värld där man inte hör hemma. För även om denna värld är hennes egen är det ofta en främmande värld där hon känner sig ensam och ingen plats där hon känner sig hemma.

När det gäller Alices roll gentemot drottningen är den däremot inte så enkel att hon inte blir påverkad av auktoriteten alls. När ”Cheshire-katten” frågar Alice vad hon tycker om drottningen svarar hon uppriktigt: ”Not at all, ”/.../ ”she’s so extremely—”⁷⁶. När hon ska avsluta meningen upptäcker hon att drottningen är i närheten och fortsätter: ”likely to win”⁷⁷. Denna ändring av vad hon hade tänkt säga visar att Alice trots allt visar respekt för drottningen och att det inte är så enkelt som att hon inte alls blir påverkad av henne. Men det faller sig kanske naturligt att man har respekt för en person med mycket auktoritär makt oavsett vilket samhälle eller värld man befinner sig i? Man kan i vilket fall konstatera att Alice är mindre påverkad av de maktstrukturer som kan påvisas i romanen än vad många av de andra karaktärerna är. Hon tycks inte vara så pass opåverkad som katten och fjärilslarven framställs men eftersom drömmen är hennes egen kan man dra slutsatsen att även Alice är en karaktär som i slutändan följer sina egna regler. Något som bland annat Thomas⁷⁸ och Rother⁷⁹ har tagit fasta på angående makten hos Alice är slutet av boken då hon uttrycker ”Who cares for you?” [...] ”You’re nothing but a pack of cards!”⁸⁰ Thomas skriver en del om hur Alice, i detta ögonblick, tar kontrollen över sin egen dröm och på så sätt också tar makten över sig själv och de andra karaktärerna. För att bli fri från den makt som hennes dröm håller över henne måste hon inse att det inte finns någon mening, eller makt, hos de karaktärer hon har mött, utöver det hon själv tilldelat dem. Det är först då som hon kan vakna upp från sin drömvärld.⁸¹ Rother påtalar också att makten i slutet av berättelsen har gått över till Alice.⁸² Detta är något som stämmer ganska bra och i slutändan är det bara Alices makt som finns när hon vaknar upp från sin egen dröm.

Ur ett genusperspektiv är Alice den karaktär som mest tydligt har ett givet kön då hennes

⁷⁵ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass* s. 92.

⁷⁶ Ibid, s. 97.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ronald R. Thomas, *Dreams of Authority Freud and the Fictions of the Unconscious*, London 1990, s. 59.

⁷⁹ Rother, s. 94.

⁸⁰ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass* s. 140.

⁸¹ Thomas, s. 59.

⁸² Rother, s. 94.

karaktär beskrivs som "she" flera gånger per sida. Det finns ingen annan karaktär som har ett sådant tydligt genus som hon eftersom många av de andra karaktärerna, förutom katten och fjärilslarven som är helt könslösa, ibland beskrivs som "it" och ibland som "he/she". Kungen och drottningen beskrivs alltid som han eller hon men inte i lika stor grad som Alice beskrivs som hon. Läsaren blir alltså ständigt påmind om att Alice är en flicka. Eftersom det också är Alice som på slutet blir tilldelad den starkaste makten kan man se en koppling mellan denna starka makt och det kvinnliga könet. Drottningen är ju också en tydligt kvinnlig karaktär och det är också hon som har mest makt av de karaktärer som Alice möter i sin drömvärld.

Slutsatsen är alltså än en gång att kvinnorna är de främsta maktutövarna i *Alice i underlandet*. Morton uttrycker detta genom att säga att: "the worlds Alice visits are dominated by women [...]. Male figures are usually weak and ineffectual, or doomed to some sort of downfall"⁸³.

Även om han i detta citat talar om båda böckerna om Alice är detta något som mycket väl passar in på *Alice i underlandet*. Att de manliga karaktärerna skulle vara fördömda till någon slags nedgång stämmer kanske inte lika bra i den första boken som den andra men man kan däremot se att kungen är något svagare och mer fruktlös än till exempel drottningen.

Kvinnornas makt leder däremot sällan någon vart. Alice använder sin makt till att vakna upp ur sin drömvärld och att motstå drottningens auktoritära makt men några direkta handlingar hos andra karaktärer sker aldrig på grund av henne. Drottningens makt leder inte heller till några direkta handlingar då hennes order om halshuggning aldrig blir utförda och ingen i berättelsen någonsin blir halshuggen. Det är endast den *traditionella auktoriteten* hos drottningen som gör att andra karaktärer är rädda för henne och i sin tur utför handlingar de annars inte hade gjort. Kvinnorna har alltså den starkaste makten i berättelsen men det leder samtidigt inte till så mycket.

3.4 Makten över auktoriteten – Tiden som ett maktbegrepp

Något annat som är intressant att studera närmare är tidens makt i *Alice i underlandet*. Ordet tid är precis som makt ett svårdefinierbart begrepp som är nästan omöjligt att förklara på ett logiskt sätt och några enkla svar på vad tid innebär går inte att ge. Här kommer inte ske någon problematiseringen om vad tid egentligen innebär. Tiden kommer att ses som det klockan visar och fokus kommer att ligga på hur bestämda tidpunkter och förseningar kan bidra till ett maktförhållande mellan individer och hur detta framkommer i *Alice i underlandet*.

Drottningens auktoritära maktutövande går ofta ut på otålighet och de andra karaktärerna känner sig ofta stressade av detta. Tiden i sig är inte en karaktär men blir till viss del

⁸³ Lionel Morton, "Memory in the Alice Books, *Nineteenth-Century Fiction*, 1978:33 (No. 3), s. 300.

personifierad i romanen. Främst framkommer detta vid tebordet där hattmakaren, kaninen, hasselmusen och Alice befinner sig och denna dialog framförs mellan Alice och hattmakaren:

”If you knew Time as well as I do,” said the Hatter, ”you wouldn’t talk about wasting *it*. It’s *him*.”

”I don’t know what you mean,” said Alice.

”Of course you don’t!” the Hatter said, tossing his head contemptuously. “I dare say you never even spoke to Time!”

”Perhaps not;” Alice cautiously replied; “but I know I have to beat time when I learn music.”

”Ah! That accounts for it,” said the Hatter. “He wo’n’t stand beating. Now, if you only kept on good terms with him, he’d do almost anything you liked with the clock. For instance, suppose it were nine o’clock in the morning, just time to begin lessons: you’d only have to whisper a hint to Time, and round goes the clock in a twinkling! Half-past one, time for dinner!”⁸⁴

Han fortsätter med att berätta om drottningens konsert och förklarar att hon stoppat honom från att sjunga och skrikit ”He’s murdering the time! Off with his head!” Hattmakaren förklarar att: ”ever since that” /.../, “he wo’n’t do a thing I ask! It’s always six o’clock now.”⁸⁵

Även om det här i grunden bygger på nonsens och tiden inte är en karaktär i sig kan man se att denna, likt en karaktär, har makt över personerna i romanen. Det är främst mellan drottningen och andra karaktärer som detta framkommer men hertiginnan ”the duschess” har också en roll vad gäller detta. Redan i början av berättelsen ser Alice den vita kaninen skynda sig framåt och han tar även fram klockan ur sin ficka för att se hur lång tid han har på sig.⁸⁶ I nästa kapitel ser Alice honom igen och det märks att han fortfarande är stressad. ”Oh! The Duchess, the Duchess! Oh! *Wo’n’t* she be savage if I’ve kept her waiting!”, hörs han muttra.⁸⁷ Morton uttrycker detta som att kaninen är ett offer för tiden.⁸⁸ Vid ett senare tillfälle framkommer också att hertiginnan har kommit för sent till drottningen. Drottningen har då sagt något till hertiginnan (gissningsvis ”off with her head”, men detta står inte i klarspråk) och hertiginnan har då försvarat sig genom att slå till drottningens öra. Det hela slutar med att hertiginnan blir tillfångatagen för att senare bli dömd till avrättning.⁸⁹ Eftersom hertiginnan i detta fall var försenad började det med tidens inflytande över de händelser som ska komma.

⁸⁴ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass* s. 82.

⁸⁵ Ibid, s. 83.

⁸⁶ Ibid, s. 13.

⁸⁷ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass* s. 24.

⁸⁸ Morton, s. 289.

⁸⁹ Carroll, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass* s. 95.

Om hon inte hade varit försenad hade drottningen antagligen inte blivit arg och hertiginnan hade aldrig slagit till drottningen så att hon blev satt i fängelse. Härmed är grunden till problemet tidens gång men den högre maktpositionen ligger fortfarande hos drottningen då det är hon som styr och bestämmer i detta fall. Tiden går ju inte att styra och därmed går det inte att ha någon makt över den. Däremot kan man utnyttja tiden och genom denna utöva en makt som man redan har. Drottningen påvisar ingen makt på grund av tiden utan använder snarare tiden som en ”maktapparat”. Dahls definition av makt blir här något otillräcklig. ”A påverkar B i den utsträckning att han får B att göra något som B inte annars skulle ha gjort” där A måste vara drottningen och B hertiginnan. Däremot får tiden ingen plats i Dahls definition. Helt klart är ju att tiden har ett inflytande över vad som sker och att det som hänt aldrig hade hänt om förseningen hade uteblivit. Man skulle kunna kalla tiden för aktör A i dessa fall men att göra detta har sina svårigheter. För det första känns det onaturligt att kalla tiden för en slags aktör och för det andra så är det inte tiden i sig som innehar makten utan drottningen. Det är hon som har bestämt att hertiginnan ska komma dit senast den tiden hon har fastslagit och det är också hon som bestraffar hertiginnan när hon är försenad. Tiden kan givetvis aldrig utföra något och kan därför inte ha makt i sig eftersom makt snarare är något man gör än har. Därför kan man knappast kalla tiden för aktör A eller B utan det krävs någon form av element C (eller liknande). Man kan alltså konstatera att tiden kan vara en viktig komponent vid maktanalys och att den inte kan bortses från i en berättelse som *Alice i underlandet*.

Att tiden är en viktig faktor i *Alice i underlandet* och att den fungerar som en slags ”maktapparat” är inte konstigt. Under den viktorianska eran var människor mycket intresserade av tidsfenomenet och många var medvetna om den makt som tiden ofta innebar och såg sig ofta som ett slags offer.⁹⁰ Att även Lewis Carroll intresserade sig för ämnet och valde att ha med det i boken är därför lätt att förstå. Intressant att se i förra stycket är även hur karaktärernas makt kan mätas mot varandra via tidsperspektivet. Man förstår att kaninen har mindre makt än hertiginnan då han måste skynda sig till henne för att inte bli straffad och att hertiginnan står under drottningen eftersom hon måste komma i tid till henne. Genom att studera tiden och dess funktion som makt kan man alltså, i vissa fall, förstå närmare hur maktfördelningen ser ut. Detta fungerar även i verkligheten. För att ta ett exempel kan man tänka på en uppgift som ska skrivas i skolan. Eleven har en deadline som främst föreläsare eller lärare har kommit fram till. Givetvis kan denna tidsperiod inte vara för kort eftersom

⁹⁰ Robin Gilmour, *The Victorian Period: The Intellectual and Cultural Context of English Literature 1830-1890*, New York 1993, s. 25.

eleverna då skulle fungera som en ”motmakt” och protestera mot beslutet men om denna period anses rimlig kommer inlämningsdatumet att accepteras. På detta sätt kan man se maktstrukturer i olika steg upp mot den som har högst makt. Ovanför de individer med mycket makt står lagen som den största makten och den är i sig tidlös. Man kan räkna med att de allra flesta auktoritära maktförhållanden fungerar på ett liknande sätt och att tiden alltså spelar en viktig roll för att avgöra vem som har mest makt i ett hierarkiskt system. Detta tidsperspektiv är ingen central del hos de teoretiker som tagits upp i denna uppsats men är som visat viktigt för en mer fullständig förståelse av maktfördelningen i *Alice i underlandet*.

Hur som helst kan man inte alltid använda tiden som ett sätt att utvinna vem som har mest makt. Om man studerar de karaktärer som står närmast varandra, det vill säga kungen och drottningen, för att avgöra vem av dem som har störst makt har tidsbegreppet ingen funktion. Eftersom de inte har några utsagda uppgifter att göra gentemot varandra eller möten som de har bestämt finns ingen tidspress mellan dem. Som vi tidigare sett har den vita kaninen däremot tidspress gentemot grevinnan som i sin tur har tidspress gentemot drottningen. De kan då använda denna tidspress för att utöva sin makt snarare än att de får mer makt genom tidspressen. Jämförelsen man kan göra mellan drottningen och kungen är att det är drottningen som använder sig av tidsperspektivet gentemot andra karaktärer medan kungen inte gör det.

Från ett genusperspektiv blir tiden som en ”maktapparat” intressant då den är personifierad som ”han” i berättelsen. Tyvärr är det bara hattmakaren som nämner tiden som en ”han” och därför blir det precis som med drottningens uttalande om att katten är en ”han” inte helt tydligt om tiden verkligen bör ses som ett manligt kön eller inte. Om man ändå väljer att lyssna på hattmakarens dialog och urskiljer tiden som en ”han” kan man dra vissa slutsatser. Det är hertiginnan och drottningen, båda kvinnliga karaktärer, som använder sig av tiden som en maktapparat över andra karaktärer. Om man då ser tiden som en manlig karaktär innebär det att de använder det manliga könet för att själva få mer makt i drömvärlden. Detta visar i sådana fall ännu tydligare att det är kvinnorna i *Alice i underlandet* som innehar makten och att de manliga karaktärerna finns där som en sorts ”maktapparater” som kvinnorna kan använda sig av för att få mer makt.

4. Avslut och diskussion

En slutsats man kan dra av analysen som har gjorts ovan är att det är de kvinnliga karaktärerna som är de maktstarkaste i *Alice i underlandet*. Det är i första hand Alice som har

den slutgiltiga makten då det är hennes drömvärld vi befinner oss i men utöver det så är det drottningen som är den mest auktoritära karaktären i berättelsen. Kungen har till exempel inte alls en lika central roll som drottningen och fungerar mer som en motkraft mot hennes hot än något annat. Man kan kalla honom för en svagare karaktär än drottningen då det han säger sällan leder till någonting alls. Drottningens hot leder aldrig till halshuggningar men det finns ändå en närvarande rädsla hos de allra flesta karaktärerna i romanen som ändå gör att hon har makt i underlandet. Denna makt leder till att andra karaktärer gör sådant som de inte annars skulle ha gjort och är enligt Webers definition alltså en maktfull karaktär även fast hennes hot aldrig leder till några allvarliga handlingar. Hennes makt består främst av en *traditionell auktoritet* eftersom de handlingar som andra karaktärer utför på grund av rädsla inte är befogade.

Ytterligare en intressant slutsats är att det är de två könslösa karaktärerna i *Alice i underlandet* som är de mest tydligt *karismatiska auktoriteterna* i berättelsen. Ingen annan karaktär fungerar så pass mycket som en guide eller medhjälpare som katten och fjärilslarven. Alice kallar till och med katten för sin vän och det är alltså den enda karaktär som får den benämningen i hela berättelsen. Dessa två karaktärer är som visat inte heller märkbart påverkade av de auktoritära makter som framkommer. Både katten och fjärilslarven bestämmer över sig själva och lever, mer eller mindre, efter sina egna normer. Eftersom de saknar ett tydligt genus är det inte deras kön som driver dem till att vara som de är. De kan vara vem de vill och behöver inte ta på sig några könsroller. Att dessa två är könslösa medan alla andra blir tilldelade ett kön kan säga en del om vad den här berättelsen vill förmedla.

Vi vet ju redan att berättelsen från början var berättad för systrarna Lidell som var unga flickor och att den tänkta läsaren från början alltså är dessa. I synnerhet är berättelsen alltså skriven för flickor eller yngre kvinnor även om den skrevs ned flera år senare. Vi hade nog inte sett så pass starka kvinnor i berättelsen om fallet inte var så. En tänkbar slutsats angående vad kärnan i berättelsen vill säga är att kvinnor mycket väl kan ha mycket makt och bör våga stå upp för sig själva precis som drottningen, och tillslut Alice, gör. Kvinnor ska alltså inte fastna i omoderna könsroller där de är underordnade mannen utan bör ta vara på sina innersta krafter. De könslösa karaktärerna katten och fjärilslarven säger en del om att det inte är den kvinnliga könsrollen i sig som är viktig utan snarare att man vågar stå upp för sig själv och kan vara den man vill vara.

Kvinnorna i berättelsen, i vilket fall drottningen och hertiginnan, använder sig av tiden som en "maktapparat" och får på grund av detta mer makt över vissa karaktärer. Eftersom tiden är personifierad som en "han" kan man dra slutsatsen att dessa kvinnor använder sig av

det manliga könet för att öka sitt inflytande i drömvärlden. Här beskrivs kvinnorna snarare som överordnade mannen än något annat. Det framstår alltså klart och tydligt att kvinnorna har en viktig roll i berättelsen och framställs som kraftfulla individer. Som visats i analysen finns det vissa svårigheter med att tolka tiden som en manlig karaktär då det endast är hattmakaren som beskriver tiden som ”han”. Med viss försiktighet kan man ändå läsa texten på detta sätt så länge man är medveten om att slutsatsen inte är självklar.

Makt är i vilket fall något som är påtagligt genom hela berättelsen om Alice och ett intressant ämne att studera just på grund av detta. Från denna uppsats kan man gå vidare till att studera *Through the Looking-Glass and what Alice Found There* och undersöka vilka skillnader och likheter det finns mellan de olika berättelserna. Man skulle då få en bredare bild av Alice, en inblick i den viktorianska tidens syn på makt, och i synnerhet en insikt i Lewis Carrolls syn på makt och kön.

5. Källförteckning

Alice in Wonderland, hämtat från: <http://www.imdb.com/> [2011-04-13]

An Anatomy of literary nonsense, red. Wim Tigges, Amsterdam 1988

Auerbach, Nina, "Alice in Wonderland: A Curious Child", *Victorian Studies*, 1973:17 (No. 1)

Börjesson, Mats & Rehn, Alf, *Makt*, Vällingby 2009

Carroll, Lewis, *Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass*, New York 2003
(1865/1871)

Carroll, Lewis, *Lewis Carroll's Diaries – The Private Journals of Charles Lutwidge
Dodgson*, red. Edward Wakeling, Volym 5 (1-9), Luton 1999

Dahl, A Robert, *Modern politisk analys*, översättning av Claes Gylling, andra upplagan,
Stockholm 1968 (1963)

Dahl, A Robert, *Modern politisk analys*, översättning av Gunnar Sjöblom, andra upplagan
Malmö 1969 (1963)

Dahl, Robert, "Modern politisk analys", i *Texter i samtida politisk teori*, red Maria Carbin
m.fl., Malmö 2004

Engelstad, Fredrik, *Vad är makt?*, Översättning av Margareta Brogren, Stockholm 2006

French, John & Raven, Bertram (1959), "The bases of social power", I D Cartwright (red.),
Studies in social power. Ann Arbor, MI: Institution for Social Research.

Gardner, Martin, *The annotated Alice The Definitive Edition*, New York 2000 (1990, 1988,
1960)

Gilmour, Robin, *The Victorian Period: The Intellectual and Cultural Context of English
Literature 1830-1890*, New York 1993

Kincaid, R. James, "Alice's Invasion of Wonderland", *PMLA*, 1973:88 (No.1)

Knoepflmacher, U. C, *Ventures into Childland Victorians, Fairy Tales, and Femininity*,
Chicago 1998

Lecerle, Jean-Jacques *Philosophy of Nonsense The Intuitions of Victorian Nonsense
Literature*, London 1994

Max Weber, I *Nationalencyklopedin*, Hämtat från <http://www.ne.se> [2011-05-21]

Morton, Lionel, "Memory in the Alice Books", *Nineteenth-Century Fiction*, 1978:33 (No. 3)

Rother, Carole, "Coping with Fears of Personal Destruction", *Pacific Coast Philology*, 1984:19 (No 1/2)

Sewell, Elizabeth, *The Field of Nonsense*, London 1952

Sundmark, Björn, *Alice in the Oral-literary Continuum*, Lund 1999 Diss: Lunds Universitet

Tenngart, Paul, *Litteraturteori*, Malmö 2008

Thomas, R. Ronald, *Dreams of Authority Freud and the Fictions of the Unconscious*, London 1990

Tigges, Wim, *An Anatomy of literary nonsense*, red. Wim Tigges, Amsterdam, 1988

Weber, Max, "The three types of legitimate rule", *Berkeley Publications in Society and Institutions*, 4(1)

Weber, Max, *Ekonomi och samhälle Förståendesociologins grunder 1(1/3)*, Argos 1983